

Τετάρτη, 3 Ιουνίου 2026
 ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
 ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Α. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αριστοτέλης, Ἠθικὰ Νικομάχεια, Β 1.5-8, 1103b2-25

Μαρτυρεῖ δέ καί τό γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν. οἱ γάρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καί τό μὲν βούλημα παντός νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δέ μή εὖ αὐτό ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καί διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθῆ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καί διά τῶν αὐτῶν καί γίνεται πᾶσα ἀρετή καί φθείρεται, ὁμοίως δέ καί τέχνη. ἐκ γάρ τοῦ κιθαρίζειν καί οἱ ἀγαθοί καί κακοί γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δέ καί οἰκοδόμοι καί οἱ λοιποὶ πάντες. ἐκ μὲν γάρ τοῦ εὖ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δέ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γάρ μή οὕτως εἶχεν, οὐδέν ἄν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλά πάντες ἄν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

Οὕτω δὴ καί ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει πρᾶττοντες γάρ τά ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἀδικοί, πρᾶττοντες δέ τά ἐν τοῖς δεινοῖς καί ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δέ καὶ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καί περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γάρ σώφρονες καί πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καί ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καί ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιάς ἀποδιδόναι· κατὰ γάρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρόν οὖν διαφέρει τό οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπλου, μᾶλλον δέ τό πᾶν.

ΘΕΜΑ Α1.

Α1. α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμία από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη. Δεν απαιτείται αναφορά σε χωρία του κειμένου.

1. Το κριτήριο που διαφοροποιεί μια «ἀγαθή πολιτεία» από μια «φαύλη» είναι ο βαθμός επιτυχίας των νομοθετών στην καθοδήγηση των πολιτών σε καλές «ἕξεις».
2. Ο Αριστοτέλης με την αναφορά του στους κιθαριστές και στους οικοδόμους δείχνει ότι οι άνθρωποι έχουν από τη φύση ταλέντο στις «τέχνες», στα τεχνικά δημιουργήματα.

(μονάδες 4)

A1. β.

i) «ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι»: Σε ποιες λέξεις-φράσεις του αρχαίου κειμένου αναφέρεται η αντωνυμία «αὐτοῖς»; (μονάδες 4)

ii) «κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς»: Σε ποια λέξη του αρχαίου κειμένου αναφέρεται η αντωνυμία «τούτων»; (μονάδες 2)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

A1. α.

1 – Σωστό

2 – Λάθος

A1. β.

i) «ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι»: Η αντωνυμία «αὐτοῖς» αναφέρεται άμεσα στις φράσεις «περὶ ἐπιθυμίας» και «περὶ τὰς ὀργάς». (Λόγω της παρουσίας του επιρρήματος «ὁμοίως» θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι αναφέρεται αναλογικά και στις φράσεις «ἐν τοῖς συναλλάγμασι» και «τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς».)

ii) «κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς»: Η αντωνυμία «τούτων» αναφέρεται στη λέξη «ἐνεργείας», οι οποίες έχουν προσλάβει ιδιαίτερο χαρακτήρα λόγω της ποιότητάς τους («ποιάς»).

ΘΕΜΑ Β1.

B1. «Μαρτυρεῖ δὲ ... ἀγαθοὶ ἢ κακοί»: Πώς γεννιούνται και φθείρονται οι τέχνες και οι αρετές (μονάδες 7) και ποια είναι η συμβολή του δασκάλου σε αυτή τη διαδικασία; (μονάδες 3)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B1. Ο Αριστοτέλης, σε προηγούμενο απόσπασμα των Ηθικών Νικομαχείων, έδειξε ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι ούτε έμφυτες ούτε ενάντιες στη φύση του ανθρώπου, αλλά είναι επίκτητες. Υπάρχει η δυνατότητα να αποκτηθούν και να τελειοποιηθούν, πράγμα που συμβαίνει με την επανάληψη όμοιων ενεργειών και τη συνήθεια (έθος). Το επιχείρημα που φέρνει ως μαρτυρία αφορά το έργο των νομοθετών. Οι νομοθέτες επιδιώκουν να κάνουν τους πολίτες καλούς με το να τους συνηθίζουν να κάνουν καλές πράξεις.

Εισάγεται, λοιπόν, το στοιχείο της σημασίας της ποιότητας του εθισμού που θα αναλύσει ο Αριστοτέλης με το αντιθετικό ζεύγος της γένεσης - φθοράς της αρετής και τα εμπειρικά παραδείγματα του καλού και κακού τεχνίτη και κιθαριστή. Το ποιοτικό στοιχείο του καλού - κακού που παρατίθεται στο χωρίο αυτό συνδυάζεται με όσα είπε για τους νομοθέτες και τα πολιτεύματα, καθώς επίσης και με το ζεύγος γένεσης-φθοράς. Άρα η άσκηση καθαυτή δεν είναι αρκετή. Η άσκηση πρέπει να γίνεται με

γνώση και εφαρμογή των κατάλληλων για κάθε τέχνη κανόνων ή μιας ορισμένης τεχνικής.

Επομένως, η αιτία («ἐκ τῶν αὐτῶν») και το μέσο («διά τῶν αὐτῶν») της γένεσης της αρετής είναι ο εθισμός στις ηθικές πράξεις. Η αιτία και το μέσο της φθοράς είναι το ίδιο με της γένεσης και γίνεται πιο κατανοητό αν το συνδυάσουμε με τα παρακάτω: η μη καλή επανάληψη ηθικών πράξεων οδηγεί στην «κατάκτηση» μιας φθαρμένης (=μειωμένης αξίας) «αρετής». Έτσι για συγκεκριμένους λόγους και με την κατάλληλη άσκηση οι άνθρωποι κατακτούν την αρετή και ακριβώς για τους αντίθετους λόγους και με την ακατάλληλη άσκηση η αρετή εκφυλίζεται. Τα ρήματα «γίνεται – φθείρεται» μας παραπέμπουν στο θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος της φιλοσοφικής σκέψης «γένεσις – φθορά» (η δόμηση και αποδόμηση θα λέγαμε σήμερα). Το εννοιολογικό ζεύγος της γένεσης και της φθοράς απαντάται ήδη από τις απαρχές της φιλοσοφικής σκέψης και το οποίο ο Αριστοτέλης το πραγματεύεται στο βιβλίο του: *Περί γενέσεως καί φθοράς*.

Ο Αριστοτέλης στην ενότητα αυτή για να ενισχύσει τη βασική του θέση χρησιμοποιεί με αναλογικό τρόπο επιχειρήματα-παραδείγματα από την τέχνη: το σύνολο γνώσεων και δεξιοτήτων που επιτρέπουν στον συγκεκριμένο κάτοχό τους να παράγει μορφές, τεχνικά δημιουργήματα. Υπό αυτήν την έννοια, δηλώνει ο Αριστοτέλης, η τέχνη μιμείται τη φύση· κοινός παράγοντας που τις συνδέει είναι η ύπαρξη κάποιας δημιουργικής λογικής. Έτσι, τεχνίτης δεν είναι μόνο ο καλλιτέχνης αλλά γενικότερα ο δημιουργός, και προϊόντα της τέχνης όχι μόνο τα καλλιτεχνικά έργα αλλά όλα τα δημιουργήματα του τεχνίτη. Με τη χρήση του «επαγωγικού παραδείγματος» ο Αριστοτέλης δείχνει ότι η οποιαδήποτε εξάσκηση για την απόκτηση μιας δεξιότητας δεν οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα, αλλά η ποιότητα της εξασκήσεως, που προηγείται, καθορίζει την ποιότητα της αποκτημένης δεξιότητας. Έτσι φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου αποτελέσματος.

Αυτό που ισχύει για την τέχνη ισχύει αναλογικά και για την αρετή. Παρατηρώντας τις περιστάσεις της καθημερινής ζωής, ο Αριστοτέλης διαπιστώνει ότι για την κατάκτηση ή όχι της ηθικής αρετής μεγάλη σημασία έχει η ποιότητα της πράξης: ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι ενεργούν στις καθημερινές συναλλαγές αποτελεί κριτήριο για το αν θα γίνουν δίκαιοι ή άδικοι, ο τρόπος με τον οποίο αντιμετωπίζουν τις δύσκολες και αντίξοες καταστάσεις στη ζωή τους τους κάνει ανδρείους ή δειλούς και ο τρόπος με τον οποίο διαχειρίζονται τις επιθυμίες και τις ορμές τους καθορίζει το αν θα γίνουν σώφρονες και πράοι ή ακόλαστοι και οργίλοι.

Από τη στιγμή που η τέχνη και η αρετή κατακτώνται μέσω της σωστής επανάληψης και εκμάθησης των αντιστοίχων πράξεων, υπάρχει ανάγκη παρουσίας του διδασκάλου ο οποίος θα δώσει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει, γιατί η εκμάθηση της τέχνης προϋποθέτει δάσκαλο που ελέγχει την ποιότητα της επανάληψης. Υπαινίσσεται λοιπόν ότι αν η αρετή ήταν έμφυτη, οι άνθρωποι θα ήταν εκ φύσεως καλοί ή κακοί και δεν θα χρειαζόταν να τους διδάξει κανείς. Τώρα όμως οι νομοθέτες προσπαθούν να κάνουν τους πολίτες καλούς, και οι νόμοι καθορίζουν και ελέγχουν την ποιότητα των πράξεων των πολιτών (όπως

ειπώθηκε παραπάνω). Αναδεικνύεται, λοιπόν, η πάγια αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νόμος δεν αποβλέπει απλώς στην αποτροπή και τιμωρία των παραβατικών συμπεριφορών, αλλά παιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες και τους οδηγεί σε επαινετές συμπεριφορές. Αυτή είναι και η θέση του Αριστοτέλη: ο νομοθέτης οὐκ ἔα τὰ φαῦλα πράττειν, τὰ δὲ καλὰ καὶ σπουδαῖα κελεύει (Ἠθικὰ Μεγάλα, 1.9.9.2-3, 1187a14-15). Με αυτό τον τρόπο ο νόμος λειτουργεί ως ισχυρός παράγοντας ενότητας και συνοχής μέσα στην κοινωνία. Στο σημείο αυτό λοιπόν φαίνεται ότι ο Αριστοτέλης αποδέχεται τη σωκρατική αντίληψη ότι η αρετή μπορεί να διδαχτεί.

ΘΕΜΑ Β2.

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από την ομιλία του καθηγητή Μιχάλη Σταθόπουλου, μέλους της Ακαδημίας Αθηνών, η οποία δημοσιεύθηκε στο διαδίκτυο (www.constitutionalism.gr) και αφορά τον ρόλο της δικαιοσύνης.

Στη δικαιοσύνη λοιπόν εμπεριέχεται ο φιλάλληλος και κοινωνικός χαρακτήρας και σ' αυτό έγκειται η αξία της και στον πέρα από το δίκαιο χώρο. Είναι η δικαιοσύνη ως επιείκεια. [...] Η δικαιοσύνη και η επιείκεια και στον πέραν του δικαίου χώρο είναι η «αρετή προς έτερον». Απαιτεί τη θεώρηση και της οπτικής του άλλου, όχι αναγκαίως για να τη δεχθούμε, αλλά για να την κατανοήσουμε. Και η θεώρηση αυτή σημαίνει, βέβαια, περαιτέρω και στήριξη του άλλου, όταν χρειάζεται, σημαίνει αυτό που επιτάσσει η διάταξη του Συντάγματός μας, όταν αξιώνει από όλους τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής αλληλεγγύης. Η δίκαιη αυτή συμπεριφορά του πολίτη, του ατόμου γενικότερα αφορά όλες τις σχέσεις του, τις προσωπικές, τις κοινωνικές, ακαδημαϊκές, επαγγελματικές, συναδελφικές, προς υφιστάμενο, προς προϊστάμενο, τις πολιτικές σχέσεις, αλλά και τις διακρατικές, διεθνείς, διαπολιτισμικές, διαθρησκευτικές και όποιες άλλες ανθρωπίνες, ατομικές ή συλλογικές, σχέσεις.

Πώς παρουσιάζονται η συμπεριφορά και οι επιλογές του ατόμου στα πεδία της ανθρωπίνης πράξης στο παράλληλο κείμενο και στο απόσπασμα «Οὕτω δὴ ... ἄδικοι» από το διδαγμένο κείμενο;

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

B2. Τόσο το κείμενο αναφοράς του Αριστοτέλη, όσο και το παράλληλο κείμενο του Ακαδημαϊκού Σταθόπουλου εντάσσονται στο πλαίσιο μιας διαχρονικής συζήτησης γύρω από το ζήτημα της δικαιοσύνης, ως αρετής θεμελιώδους και προαπαιτούμενης για την σύσταση και διατήρηση της συμβιωτικής κοινότητας. Το πρώτο κείμενο εστιάζει περισσότερο στην προέλευση ενώ το δεύτερο στην εφαρμογή της.

Αναλυτικότερα στο αμετάφραστο κείμενο του Αριστοτέλη έχει ήδη αποδειχθεί ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες στον άνθρωπο αλλά προϊόν εθισμού, που όμως χρειάζεται να προσλάβει ιδιαίτερη ποιότητα. Προς απόδειξιν την παραπάνω θέσης ο

εμπειρικός φιλόσοφος φέρει παραδείγματα από την καθημερινή πραγματικότητα και εν προκειμένω από τη στάση που τηρεί ο άνθρωπος στο πεδίο των συναλλαγών, των συναλλαγμάτων. Ειδικότερα, το πρώτο παράδειγμα «πράττοντες τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι» αναφέρεται σε όλες τις μορφές οι συναλλαγών, συμβολαίων, συμφωνιών, πρωτίστως οικονομικών. Αυτού του είδους οι σχέσεις των συμπολιτών μεταξύ τους δεν είναι για τον Σταγειρίτη ένα επιμέρους ή περιορισμένης σημασίας ζήτημα μέσα στην κοινωνία. Είναι η συγκεκριμενοποίηση της αλλαγής, της ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ των συμπολιτών. Και η σχέση αυτή είναι ιδρυτική και συστατική για την κοινωνία. Επιτυγχάνεται, κατεξοχήν, με τον εξισωτικό για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες ρόλο του νομίσματος (χρήματος). Κατά προέκταση, τα συναλλάγματα είναι ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης και εμφάνισης ηθικών σχέσεων. Ο άνθρωπος λοιπόν γεννιέται με την προδιάθεση να γίνει ενάρετος και με την διαπαιδαγωγική δύναμη του νόμου η ποιότητα που θα προσδώσει στις επαναλαμβανόμενες ενέργειές του, στο πλαίσιο των συναλλαγών του μέσα στην κοινότητα, θα καθορίσει αν η προδιάθεση θα κατευθυνθεί προς την πλευρά της γένεσης ή της φθοράς της αρετής. Αναδεικνύεται, λοιπόν, η πάγια αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νόμος δεν αποβλέπει απλώς στην αποτροπή και τιμωρία των παραβατικών συμπεριφορών, αλλά παιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες και τους οδηγεί σε επαινετές συμπεριφορές. Αν συνηθίσει να τηρεί δίκαιη στάση στο πεδίο αυτό θα δίνει δίκαιος, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θα γίνει άδικος.

Στο παράλληλο κείμενο μεταφερόμαστε στο ζήτημα της εφαρμογής της δικαιοσύνης μέσα στην κοινωνία. Ο Σατθόπουλος διεισδύει στην ουσία της δικαιοσύνης, όχι ως νομικού όρου αλλά ως κοινωνικού. Η δικαιοσύνη εξετάζεται εδώ ως εγγυητική δύναμη της φιλαλληλίας, της κατανόησης της άλλης άποψης, ως η μετατόπιση από το χώρο της μισαλλοδοξίας στο χώρο της συνδιαλλαγής. Με την κομβική φράση «αρετή προς έτερον» η δικαιοσύνη μετουσιώνει τον άνθρωπο από ιδιώτη σε πολίτη, αυτόν που σε όλες τις μορφές του συσχετισμού του με τους άλλους καθοδηγείται από το αίσθημα της αλληλεγγύης. Δίκαιος δηλαδή ορίζεται αυτός που γεφυρώνει το χάσμα ανάμεσα στο εγώ και το εμείς.

Τα δύο κείμενα είναι συμπληρωματικά, καθώς η γένεση και η εφαρμογή της δικαιοσύνης αναδεικνύουν την ουσία της. Η αρετή γεννιέται μέσα στους κόλπους της κοινότητας και επιστρέφει σ' αυτήν ως πράξη. Άλλωστε, η αρετή που πραγματώνεται έξω από τα όρια της κοινωνίας είναι, αν όχι ανέφικτη, ανούσια. Ο στόχος του κάθε ατόμου ξεχωριστά ταυτίζεται με τον στόχο της κοινότητας και η ευδαιμονία του ατόμου με την ευδαιμονία της κοινότητας. Γι' αυτό η ηθική του Αριστοτέλη είναι κοινωνική ηθική, άρα η αρετή κοινωνική αρετή, είναι δηλαδή η φιλοσοφία της ανθρώπινης συμβίωσης.

ΘΕΜΑ Β3.

Β3. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμία από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «Σωστό», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «Λάθος», αν είναι λανθασμένη.

1. Ο Αριστοτέλης γεννήθηκε στη Μίεζα και πέθανε στη Χαλκίδα.
2. Ο Αριστοτέλης ασκούσε δριμεία κριτική σε όλους τους συναδέλφους του στην Ακαδημία εκτός από τον Πλάτωνα.
3. Για την εκπαίδευση του Αλεξάνδρου ο Αριστοτέλης επιμελήθηκε μια νέα έκδοση των ομηρικών επών.
4. Η γνωριμία του Αριστοτέλη με τον Εύδοξο από την Κνίδα τον επηρέασε θετικά.
5. Για τον Αριστοτέλη η ευδαιμονία είναι στατική κατάσταση και όχι ενέργεια της ψυχής.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Β3.

- 1 – Λάθος
- 2 – Λάθος
- 3 – Σωστό
- 4 – Σωστό
- 5 – Λάθος

ΘΕΜΑ Β4.

Β4. Για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις να γράψετε μία ετυμολογικά συγγενή από το διδαγμένο κείμενο:

ρυπογόνος, ανάθεση, ένδεια, ξέφρενος, διάστρεμμα.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Β4.

ρυπογόνος: γινόμενον, γίνεται, έγινοντο

ανάθεση: νομοθέται, νομοθέτου

ένδεια: ἔδει

ξέφρενος: σώφρονες

διάστρεμμα: ἀναστρέφειν

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυσίας, *Περὶ τοῦ Σηκοῦ Ἀπολογία*, 7.27-29(εκδ. T. Thalheim, *Lysiae Orationes*, Bibliotheca Teubneriana, Λειψία 1913)

Οι μορίαί ήταν ιερά ελαιόδεντρα, συνήθως οριοθετημένα μέσα σε περίβολο (σηκόν). Οποιαδήποτε ανθρώπινη επέμβαση απαγορευόταν, ενώ ενδεχόμενη παράνομη δραστηριότητα (καλλιέργεια, μάζεμα καρπών, κλάδεμα) επέσυρε βαριές ποινές. Ο ομιλητής του λόγου του Λυσία «Περὶ τοῦ Σηκοῦ Ἀπολογία» υπερασπίζεται τον εαυτό του από την κατηγορία ότι έκοψε ένα τέτοιο ελαιόδεντρο. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα καταδεικνύει γιατί δεν θα μπορούσε να είχε διαπράξει το αδίκημα, για το οποίο κατηγορείται.

Πότερον δέ μοι κρεῖττον ἦν, ὧ βουλή, δημοκρατίας οὔσης παρανομεῖν ἢ ἐπὶ τῶν τριάκοντα; καὶ οὐ λέγω ὡς τότε δυνάμενος ἢ ὡς νῦν διαβεβλημένος, ἀλλὰ τῶ βουλομένῳ τότε μᾶλλον ἐξῆν ἀδικεῖν ἢ νυνί. ἐγὼ τοίνυν οὐδ' ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ οὔτε τοιοῦτον οὔτε ἄλλο οὐδὲν κακὸν ποιήσας φανήσομαι. Πῶς δ' ἂν, εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦν, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελουμένων ἐκ τούτου τὴν μορίαν ἀφανίζεῖν ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου, ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἐν ἔστι, μιᾶς δὲ ἐλάας σηκός, ὡς οὗτός φησιν, ἦν, κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει, ἀμφοτέρωθεν δὲ γείτονες περιοικοῦσιν, ἄερκτον δὲ καὶ πανταχόθεν κάτοπτόν ἐστιν; ὥστε τίς ἂν ἀπετόλμησε, τούτων οὕτως ἐχόντων, ἐπιχειρῆσαι τοιούτῳ πράγματι; Δεινὸν δέ μοι δοκεῖ εἶναι ὑμᾶς μὲν, οἷς ὑπὸ τῆς πόλεως τὸν ἅπαντα χρόνον προστέτακται τῶν μορίων ἐλαῶν ἐπιμελεῖσθαι, μήθ' ὡς ἐπεργαζόμενον πώποτε ζημιῶσαί <με> μήθ' ὡς ἀφανίσαντα εἰς κίνδυνον καταστήσαι, τοῦτον δ' ὅς οὔτε γεωργῶν ἐγγὺς τυγχάνει οὔτ' ἐπιμελητῆς ἡρημένος οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι περὶ τῶν τοιούτων, ἀπογράψαι με ἐκ τῆς γῆς μορίαν ἀφανίζεῖν.

ἄερκτος: αφύλακτος

ἐπεργάζομαι: εργάζομαι παράνομα

ἀπογράφω: καταγγέλλω, υποβάλλω γραπτὴ καταγγελία

ΘΕΜΑ Γ1.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «ὥστε τίς ἂν ... ἀφανίζεῖν.».

Μονάδες 20

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ1. Επομένως ποιος θα αποτολμούσε, ενώ αυτή ήταν η κατάσταση, να επιχειρήσει μια τέτοιου είδους πράξη; Μου φαίνεται όμως ότι είναι φοβερό εσεῖς ἀπὸ τὴν μία, οἱ ὁποῖοι διαχρονικά ἔχετε λάβει ἀπὸ τὴν πόλιν ἐντολές νὰ φροντίζετε τὰ ἱερά ελαιόδεντρα, νὰ μὴν μου ἔχετε ἐπιβάλει ποτέ πρόστιμο με τὴν κατηγορία τῆς παράνομης ἐργασίας οὔτε νὰ με ἔχετε εἰσαγάγει σὲ δίκη με τὴν κατηγορία ὅτι ἐξαφάνισα (τὸ δέντρο) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη αὐτός, που οὔτε τυχαίνει νὰ καλλιεργεῖ κοντά οὔτε ἔχει οριστεῖ ἐπιστάτης οὔτε ἔχει τὴν ἡλικία νὰ γνωρίζει γιὰ τέτοιου εἶδους πράγματα, νὰ με καταγγεῖλει ὅτι ἐξαφάνισα ἀπὸ τὸ χωράφι τὴν ἱερὴ ἐλιά.

ΘΕΜΑ Γ2.

Γ2. Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει ο ομιλητής την αθωότητά του σχετικά με την κοπή της ιερής ελιάς;

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ2.

Ο κατηγορούμενος προκειμένου να αποδείξει ότι δεν αφαίρεσε μια ιερή ελιά από τον οριοθετημένο περιβόλο της, εστιάζει κυρίως στη δυσκολία που θα είχε ένα τέτοιο εγχείρημα, καθώς η πόλη λαμβάνει ιδιαίτερη μέριμνα για το ιερό χωράφι, ορίζοντας συγκεκριμένους ανθρώπους που το φροντίζουν. Επίσης, μια τέτοια πράξη θα γινόταν αμέσως αντιληπτή, καθώς στο μέρος αυτό δεν υπήρχε κανένα άλλο δέντρο παρά μόνο ένα και ένας περίβολος μιας ιερής ελιάς ενώ την περιοχή κύκλωνε περιμετρικά δρόμος και επίσης από τις δύο πλευρές του κατοικούσαν γείτονες και ήταν αφύλακτο και ορατό από παντού. Θεωρεί λοιπόν πως μόνο αν ήταν ο χειρότερος εχθρός του εαυτού του θα αποτολμούσε μια τέτοια πράξη.

Προς επίρρωση μάλιστα των επιχειρημάτων του επισημαίνει ότι οι ίδιοι οι πολίτες που ήταν υπεύθυνοι για τον χώρο ούτε του επέβαλαν κάποιο πρόστιμο ούτε τον εισήγαγαν σε δίκη με την κατηγορία της παράνομης εργασίας ή της καταστροφής της ελιάς, ενώ ο κατήγορος που δεν είχε καμία αρμοδιότητα ούτε γνώση υπέβαλε εναντίον του γραπτή καταγγελία.

ΘΕΜΑ Γ3.

Γ3. α. «**τουῦτον δ' ὄς οὔτε ... ἤρημένος**»: να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους στον άλλο αριθμό.

β. **διαβεβλημένος**: να γραφεί το β' ενικό πρόσωπο της προστακτικής παθητικού αορίστου.

ἀφανίζειν: να γραφεί το απαρέμφατο του μέλλοντα.

φησιν: να γραφεί στο ίδιο πρόσωπο και αριθμό της ευκτικής ενεστώτα.

περιοικούσι: να γραφεί στο ίδιο πρόσωπο και αριθμό της οριστικής παρατατικού.

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ3.

α. **τούτους δ' οἱ οὔτε γεωροῦντες ἐγγύς τυγχάνουσιν οὐτ' ἐπιμεληταὶ ἤρημένοι**

β.

διαβεβλημένος: διαβλήθητι

ἀφανίζειν: ἀφανιεῖν

φησιν: φαίη

περιοικοῦσι: περιώκουν

ΘΕΜΑ Γ4.

Γ4. α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους όρους που εμφανίζονται στο αδίδακτο με έντονα γράμματα:

οὔσης, ἀδικεῖν, ἐμαυτῶ, ἐλαῶν, ὡς ἀφανίσαντα, ἐπιμελητῆς. (μονάδες 6)

β. «Πῶς δ' ἂν, εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῶ κακονούστατος ἦν, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελουμένων ἐκ τούτου τὴν μορίαν ἀφανίζειν ἐπεχείρησα τοῦ χωρίου»: να αναγνωρίσετε το είδος του υποθετικού λόγου και να τον μετατρέψετε στο προσδοκώμενο. (μονάδες 4)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Γ4.

α.

οὔσης: χρονική μετοχή (δηλώνει το σύγχρονο), υποκείμενο μετοχής «δημοκρατίας», γενική απόλυτη

ἀδικεῖν: τελικό απαρέμφατο ως υποκείμενο του απροσώπου ρήματος «ἐξῆν»

ἐμαυτῶ: δοτική αντικειμενική στο «κακονούστατος»

ἐλαῶν: αντικείμενο του απαρεμφάτου «ἐπιμελεῖσθαι»

ὡς ἀφανίσαντα: αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας, συνημμένη στο «με»

ἐπιμελητῆς: κατηγορούμενο στο «ὅς» μέσω της μετοχής «ἡρημένος»

β.

Αναγνώριση Υποθετικού Λόγου

Υπόθεση: εἰ ἦν (Οριστική Παρατατικού)

Απόδοση: ἂν ἐπεχείρησα (Δυνητική Οριστική)

Είδος Υποθετικού λόγου: **Αντίθετο του πραγματικού**

Μετατροπή στο προσδοκώμενο

Υπόθεση: **ἐάν / ἄν / ἦν ᾧ** (Υποτακτική Ενεστώτα)

Απόδοση: **ἐπιχειρήσω** (Οριστική Μέλλοντα)

«Πῶς δ', ἐάν / ἄν / ἦν μὴ πάντων ἀνθρώπων ἑμαυτῷ κακονούστατος ᾧ, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελουμένων ἐκ τούτου τὴν μορίαν ἀφανίζεῖν ἐπιχειρήσω τοῦ χωρίου»

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Στο διδαγμένο κείμενο εξετάστηκε απόσπασμα από το έργο *Ηθικά Νικομάχεια* του Αριστοτέλη (13^η ενότητα εξεταστέας ύλης). Οι ασκήσεις μετάφρασης απαιτούν προσοχή και προϋποθέτουν εξοικείωση με το πρωτότυπο κείμενο. Η ερμηνευτική ερώτηση εστιάζει σε βασικές έννοιες της αριστοτελικής φιλοσοφίας. Το παράλληλο κείμενο του καθηγητή Μιχάλη Σταθόπουλου αναδεικνύει την κοινωνική διάσταση της δικαιοσύνης και συμπληρώνει το κείμενο του Αριστοτέλη. Οι ερωτήσεις εισαγωγής και ετυμολογικών δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυσκολία.

Το αδίδακτο κείμενο, απόσπασμα από το *Περὶ τοῦ Σηκοῦ Ἀπολογία* του Λυσία, αξιολογείται ως προσπελάσιμο σε επίπεδο μετάφρασης και κατανόησης για έναν επαρκώς προετοιμασμένο μαθητή. Οι ασκήσεις γραμματικής και συντακτικού δεν παρουσιάζουν κλιμακούμενη δυσκολία αλλά απαιτούν προσεκτική διαχείριση στην αναγνώριση και τον μετασχηματισμό των όρων του κειμένου.

